

DE NIEUWE MERKUUUR

tijdschrift
voor
reflexieve
serendipiteit
lente 2016 | 1

In deze editie onder meer:

Arie Bos

De Dubbele Waarheid in onze Hersenen

Sybrand Buve

Zonsondergang van Vroom & Dreesmann

Santiago Montobbio

In Gesprek met zijn Vertaler Klaas Wijnsma

Quatre-vingt: Bart Jan Spruyt

Over de Ontbrekende Schakel in zijn Denken

Janny Steenge

Ontmoetingen met de Eenhoorn

G.F.J. Kruijtzter

De Inbreuk op de Tweewaardige Logica door de These van de 'Dubbele Waarheid' en het Intuitionisme

S.W. Couwenberg

Drie Vragen bij de 90^e Verjaardag van een Publiek Intellectueel

UIT DE INLEIDING

Nederlandse universiteitsbestuurders realiseren spontaan de grootste wensdromen van terugkerende Syrië-gangers. Laatstgenoemden zijn niet meer nodig om onze cultuur op te blazen. Daarvoor zorgt een management dat boogt op inhoudelijke onbetrokkenheid om de beste successen te kunnen boeken.

Zo startte het management van de UB van de Erasmus Universiteit Rotterdam ter gelegenheid van het eeuwfeest in 2013 een project onder het vrolijke motto *Bibliotheek 'on the move'* – afgelopen zomer voorlopig resulterend in de vernietiging van vijf kilometer (!) boeken¹ om plaats te maken voor frisse flexplekken. En passant was ook al door het universiteitsbestuur en de betreffende decaan besloten de Faculteit der Wijsbegeerte op te heffen.

Zelfs een hoge bescherming suggererend predicaat als 'Koninklijk' mocht niet baten toen tijdens het inhuldigingsjaar van Koning Willem-Alexander was bedacht dat het opdoeken van de 150 jaar oude, fameuze bibliotheek van het Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT) te Amsterdam een mooie meevaller voor de schatkist was. Een deel van de collectie belandde in het Egyptische Alexandrië, waar eens de belangrijkste bibliotheek ter wereld werd verwoest. Europees talenwonder Frans Timmermans heeft nog datzelfde jaar als Minister van Buitenlandse Zaken het *Institut Néerlandais* gedwongen de deuren te sluiten van *l'Hôtel de Lévis-Mirepoix* in Parijs.

1 Zie Bart Dirks, '5 Kilometer Boeken bij het Oud Papier' in: *De Volkskrant*, 13-8-2015.

Met ingang van 2016 is de oudste nog bestaande wetenschappelijke bibliotheek van Nederland, Stadsarchief en Athenaeumbibliotheek (SAB) te Deventer, in het bezit van handgeschreven Getijdenboeken van Geert Grote, zonder slag of stoot ontmanteld en gedeeltelijk ondergebracht bij de Openbare Bibliotheek, alwaar men gewend is de boeken van Harry Potter na tien jaar af te schrijven.

De Nederlandse natie en haar visieloze bestuurders ontdoen zich niet alleen in rap tempo van een stuk wetenschappelijke infrastructuur en van menig cultureel erfgoed, waaronder jaarlijks honderden kerken, waarvan de bouwkunde al niet meer onder ons aanwezig is, maar ook van haar taal en, daarmee direct samenhangend, haar culturele identiteit als een van de oudste democratieën van Europa. Denken en taal zijn nu eenmaal niet los verkrijgbaar.

De Romeinse god Mercurius, geërfd van de Griekse boodschappergod Hermes, is bij uitstek de god van de handel, de daarmee verbonden internationale communicatie, en dus van de taal. Hij heeft in de loop der eeuwen niet alleen zijn naam verleend aan een kleine planeet, aan talloze slagschepen, hotelketens, radiostations, popzangers, alchemisten en studentenverenigingen, maar tevens aan illustere periodieken in vele landen en talen van de Europese Unie gedurende buitengewoon enerverende eeuwen. En de eerste "Mercurius" wereldwijd is – tot nader onderzoek anders doet blijken – gemaakt door een Nederlander in het herfsttij der Hanze met de VOC in de knop. De tijd lijkt nu rijp voor "De Nieuwe Merkuur" nu de nervositeit toeneemt over de juiste richting en de onduidelijke grenzen van de Nederlandse democratie en de Europese Unie.

De Nieuwe Merkuur wil geen opinieblad zijn, maar ook geen wetenschappelijk vakblad als *Tijdschrift voor Filosofie*, *Tijdschrift voor Geschiedenis*, *Revue Bénédictine* of *Spiegel der Letteren*, evenmin een literair of literair-historisch tijdschrift als *Dietsche Warande & Belfort* of *Zacht Lawijd* – en ook geen periodiek dat exclusief gericht is op (de verbreiding van) Nederlandstalige cultuur, zoals *Ons Erfdeel*.

Maar wat dan wel? Wat wil het blad bereiken? En wie wil het bereiken?

Onder de twintigers van nu begint zich een nieuwe groep leidinggevendenden te ontwikkelen, die een ander wereldbeeld aan het opbouwen is, dat een paradigmawisseling lijkt te entameren in vele wetenschappen, met verregaande maatschappelijke, politieke en economische consequenties. Af en toe breken ze landelijk door, zoals bij de bezetting van het Maagdenhuis in 2015, maar ook in politieke partijen, in romans en dichtbundels, in blogs en sites op internet. In de beeldende kunst en architectuur gaat het soms weer om de essentie van schoonheid in plaats van om de gezochte originaliteit in de conceptuele kunst. Niet in de laatste plaats broeit er iets onder ondernemers, die de winstmaximalisering weer willen inbedden in een normerende cultuur van democratische snit. En zelfs de banken krijgen soms morele kriebels. Het is tijd, kortom, voor een intellectuele zoektocht, waarin een verticale richting zich aan de platte horizon van de postmodernistische diversiteit begint af te tekenen. Aan dat reflexieve denken wil *De Nieuwe Merkuur* een zo breed mogelijk podium bieden: een solide hangbrug tussen de academische overspecialisatie en de populistische massificatie.

Maar het zoeken naar nieuwe vastigheid in een klimaat van groeiende onzekerheid ontkomt niet aan het eeuwenoude probleem, al door Plato verwoord, dat men moet weten wat men

zoekt om het te kunnen zoeken. Daarom is een echte paradigmawisseling een uiterst zeldzaam fenomeen. Want daarbij gaat het niet om feiten binnen een referentiekader, waarin men de te verwachten zin van een feit kan plaatsen en exploreren, maar om het referentiekader zelf, dat niet meer blijkt te functioneren voor de feitelijke zingeving. Dat verplaatst het denken in een kolkende maalstroom die voert naar een punt dat het hart van een zandloper zou kunnen zijn, maar dat nog onzichtbaar is voor het oog van de geest die het zoekt. De Groninger oogheekundige en serendipiteitswetenschapper Pek van Andel wijst daarbij op het belang van wat ons onberekend kan toevallen door serendipiteit, als we onszelf die mogelijkheid althans niet door de neus laten boren door het gangbare referentiekader als onvoorwaardelijk te beschouwen. Alleen dan weten we dat we een kader voor onze

“Je kunt pas oog hebben voor het onverwachte als je het verwachte kent.”

zingeving kunnen zoeken, zonder te weten wat het wordt. En dat is precies wat de door Van Andel aangehaalde Franse wiskundige Jean-Marie Souriau ons voorhoudt: “Je kunt pas oog hebben voor het onverwachte als je het verwachte kent.”²

Uniek voor de Europese Unie is haar meertaligheid; alle wereldtalen vinden in haar schoot hun oorsprong. Het Nederlands kan men ook wel als ‘de kleinste wereldtaal’ beschouwen. Het is één van de vier oprichtingstalen van de Europese Unie. Maar Nederland doet er niets mee: wie nu bijvoorbeeld een academische studie Geschiedenis of Geneeskunde volledig in het Nederlands wil volgen, moet in België of Suriname zijn. De Stichting Geert Grote Pen, met haar

² Elsevier, no.1, 2015.

jaarlijkse scriptieprijs die weldadig afsteekt tegen de Nederlandse zuinigheidscultuur, heeft haar activiteiten met ingang van het academisch jaar 2015/2016 gemeend te moeten staken, nu alleen nog kandidaten van Vlaamse universiteiten hun master-scriptie Filosofie in het Nederlands mogen aanbieden. Het Nederlands wordt steeds meer tot *lingua non grata* verklaard aan bijna alle Nederlandse universiteiten – en dat zonder de grote politieke druk waaraan bijvoorbeeld de Afrikaanse taal aan de universiteiten in Zuid-Afrika blootstaat.

Onderwijsmanagers zijn verwikkeld in een intensief proces om zonder overheidsbevel onze taal aan de universiteit geruisloos te liquideren; een soort vrijwillige taaleuthanasie, zoals bij *Tilburg University* zelfs tot in de naamgeving is doorgedrongen – goede, kritische tegenkrachten niet te na gesproken.

Wat de bestuurlijke elite van Nederland niet lijkt in te zien, is dat een actieve Nederlandse taal- en cultuurpolitiek noodzakelijk is om op termijn als beschavingsgemeenschap te overleven in de Europese en mondiale verwevenheid van het Koninkrijk der Nederlanden, daarbij rekening houdend met de positie van geografische minderheidstalen als Fries en Papiaments.

Er zijn niet alleen miljoenen Nederlandse en Afrikaanse moedertaalsprekers in verschillende werelddelen, van Zuid-Amerika (Suriname) tot Afrika (Zuid-Afrika, Namibië) en Azië (Indonesië), voor wie Nederland zich mede verantwoordelijk zou moeten voelen. Er zijn ook honderdduizenden anderstaligen overal ter wereld die het Nederlands als vreemde taal leren, begeleid door duizenden docenten. En binnen het universitaire domein zijn er ten slotte tienduizenden studenten die Neerlandistiek studeren of hebben gestudeerd aan een van de 175 universiteiten in veertig landen buiten het Nederlandse taalgebied. Het is te bizar voor woorden dat deze mensen nu niet met die taal terecht kunnen aan een Nederlandse universiteit.

Sinds de zestiende eeuw zijn er in Europa en wereldwijd verschillende ‘Mercurii’ verschenen. Hun receptiegeschiedenis is onderwerp van het openingsartikel van het eerste nummer. Het laat zien dat niet alleen de perspioniers van de eerste kranten ter wereld Nederlandstalig waren, maar ook degenen die aan de wieg stonden van periodieken die de waan van de dag ontstegen door historische, politieke en filosofische duiding te geven aan ontwikkelingen op allerlei domeinen. Dat maakt het des te onverteerbarder dat Nederlandse geleerden van tegenwoordig hun taal nauwelijks meer durven hanteren, in tegenstelling tot hun Vlaamse collega’s, die weten welke strijd hun (voor)ouders hebben moeten leveren om academische erkenning voor hun taal te krijgen. Amerika koloniseert de academische cultuur in Nederland op een manier die de zo identiteitsbepalende en verrijkende taaldiversiteit van Europa tot een op termijn verwijderbaar aanhangsel degradeert.

Prof. Dr S.W. Couwenberg, directeur-hoofdredacteur van *Civis Mundi: Tijdschrift voor Politieke Filosofie en Cultuur*, en de nestor van de Nederlandstalige liberale publieke intellectuelen, bij wiens 90^e verjaardag deze eerste *Nieuwe Merkuur* stilstaat, verwoordt het zo:

“Als cultuurtaal wordt onze taal vooral bedreigd op het terrein van de wetenschap. Wetenschappelijk personeel wordt steeds meer afgerekend op internationale publicaties in *refereed* tijdschriften en op hun internationale *citation score*. Dat heeft tot gevolg dat de criteria die Amerikaanse redacties, uitgevers en externe beoordelaars hanteren geruisloos worden overgenomen.”

Wat zo mooi als “internationalisering van het hoger onderwijs” gepresenteerd wordt, is volgens Couwenberg dan ook in feite “anglisering of, nog juister, amerikanisering ervan. Het leidt ertoe dat Nederlandstalige publicaties niet langer meetellen in de wetenschappelijke con-

currentie en dat het belang van een eigen Nederlandse wetenschappelijke agenda op de achtergrond raakt, maar ook dat Duits- en Franstalige publicaties niet meer als internationale publicaties erkend en gehonoreerd worden.” Wetenschappelijke communicatie alleen in het Engels dreigt volgens Couwenberg “de creatieve inbreng van andere talen en culturen voorgoed te smoren.” Een Engelstalige monocultuur zal zo iedere stimulans ontnemen de eigen taal als wetenschappelijke taal in stand te houden en te ontwikkelen en daarmee het omgekeerde bereiken van wat internationaliseringsbeleid beoogt: “kennismaking met andere culturen, denkstijlen en intellectuele tradities, met andere woorden, geestelijke horizonverbreding (...)”.³

Een treffend voorbeeld van het belang van taal (“*When you shift into a different language you have a different sense of self*”) kwam recentelijk naar voren in een televisie-interview⁴ door een van Nederlands beste journalisten, Pieter Jan Hagens, met de in Bangladesh geboren Britse auteur Zia Haider Rahman, benoemd tot *writer in residence* van de Universiteit van Amsterdam. Rahman liet zich ontvallen “*I have a very basic vocabulary in my first language*” (Sylheti) waarmee de auteur feitelijk toegaf niet een roman te hebben kunnen schrijven of een diepgravend vraaggesprek als dit te hebben kunnen voeren in zijn moedertaal, maar hiervoor ironisch genoeg een beroep moest doen op de imperialistische taal bij uitstek. Laten we dit even tot ons doordringen voordat we

“Wetenschappelijke communicatie alleen in het Engels dreigt de creatieve inbreng van andere talen en culturen voorgoed te smoren.”

verder gaan met het ondoordacht door het Engels vervangen van het Nederlands, onze kleine, maar o zo complete taal.

In *De Nieuwe Merkuur* publiceert iedere auteur in principe in zijn eigen taal, waarmee we de redactionele lijn volgen van het onder auspiciën van het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte te Leuven uitgegeven *Tijdschrift voor Filosofie*. Dit betekent dat van de hand van Nederlandstalige auteurs geen bijdragen in een andere taal dan het Nederlands worden toegelaten.

Verwijzingen naar mogelijk concurrerende c.q. verwante tijdschriften kunnen we hier met een gerust hart achterwege laten, want zijn eigen merites zullen de basis moeten vormen voor de beoordeling c.q. veroordeling van *De Nieuwe Merkuur*. Hij stelt zijn kolommen graag open voor oude en nieuwe, kritische, goed gefundeerde en helder geformuleerde inzichten, reacties en commentaren op politieke, maatschappelijke, culturele, letterkundige, religieuze, filosofische en universitaire ontwikkelingen betreffende de Lage Landen, de Europese Unie en de wijde wereld.

Scherps of ernst, het academisch niveau staat voorop. Een mengeling van essays, observaties & analyses, interdisciplinaire wetenschappelijke artikelen en discussies, maar ook anekdotes, korte verhalen, poëzie, kunstbeschuwingen, satire, recensies en kronieken om de reflexieve *Geist* van Europa de aandacht te geven die hem toekomt als de bron van de hele Westerse beschaving.

3 S.W. Couwenberg, ‘Het Nederlands als Cultuurtaal sluipenderwijze op weg de Tweede Taal van de Lage Landen te worden?’, in: *Civis Mundi Digitaal*, 20 augustus 2014.

4 Buitenhof, 28 februari 2016.

DE NIEUWE MERKUUR

Tijdschrift voor Reflexieve Serendipiteit

Hoofdreductie:

S.B.A. Buve

Redactieraad:

- Klaas Wijnsma (algemene redactie)
- Herman Starink (redactie taal- en letterkunde)
- Yvonne van den Heuvel (kunstredactie)
- Pim van der Heijden (redactie wetenschapstheorie)
- J.D.J. Buve (redactie filosofie, recht en religie)

Cartoonist:

Djanko

Vormgeving:

Martien Yland, mwfy beeld&taal, Deventer

Wetenschappelijke Raad:

- Dr I.M.K. Bocken, Directeur Titus Brandsma Instituut, Radboud Universiteit, Nijmegen (mediëvist en filosoof)
- Prof. Dr P.B. Cliteur, Universiteit Leiden (rechtsfilosoof)
- Prof. Dr A. Denaux, Katholieke Universiteit Leuven (theoloog)
- Dr J.H. Drentje, Rijksuniversiteit Groningen (historicus)
- Dr C.M. Hogenstijn, Deventer (historicus)
- Prof. Dr H.F.J. Horstmanshoff, Universiteit Leiden (klassiek filoloog en oudhistoricus)
- Dr D. Otten, Heerde (taalkundige, germanist)
- Dr H.A.J. Rump, M.Ed., Directeur Jungiaans Instituut, Academie voor Dieptepsychologie, Nijmegen
- Prof. Dr A.Q.C. Tak, Universiteit Maastricht (jurist)
- Prof. Dr G. Vanheeswijck, Universiteit Antwerpen (filosoof)
- Prof. Dr Th. W.A. de Wit, Tilburg University (politiek theoloog en filosoof)

Kijk voor een voorproefje van het eerste nummer op:

https://issuu.com/mwfy/docs/nieuwe_merkuur_2016-1_selectie

INTEKENEN

JA, ik teken nu in op De Nieuwe Merkuur en maak dit blad mede mogelijk!

Jaargang 1 (2016) bestaat uit drie nummers, te verschijnen in de lente, de zomer en de herfst.

Een aflevering telt. ca. 120 pp.

Ik neem een (aanvinken s.v.p.):

- Standaardabonnement Benelux: € 48,-
- Instellingsabonnement Benelux: € 69,-
- Standaardabonnement andere landen: € 63,-
- Instellingsabonnement andere landen: € 84,-
- Mecenaatsabonnement: € 96,-

Wijze van betalen (aanvinken s.v.p.):

- Stuurt u mij een factuur
- Hierbij machtig ik Stichting Deventer Universitaire Pers eenmalig / per jaargang nevenstaand bedrag af te schrijven van:
IBAN.....

Naam: ..... Land: .....

Voorletters: ..... Geslacht: M/V Tel. ....

Adres: ..... E-mail: .....

Postcode: ..... Plaats: ..... Handtekening: .....

Datum: .....

Als mecenas geef ik een gratis jaarabonnement aan:

Naam: ..... Postcode: .....

Voorletters: ..... Geslacht: M/V Plaats: .....

Adres: ..... Land: .....

Losse nummers à € 19,- zijn verkrijgbaar via uw boekhandel of via de webwinkel op www.universitairepers.nl.

Dit kaartje graag uitknippen en retourneren naar:

Universitaire Pers / De Nieuwe Merkuur, Sandrasteeg 8, NL-7411 KS Deventer

Tel. (0031) (0) 570 600 134, merkuur@universitairepers.nl